

Dalastrategin 2030

– Tillsammans för ett hållbart Dalarna

Remissutgåva november 2020

Den regionala utvecklingsstrategin är en övergripande strategi för det gemensamma regionala utvecklingsarbetet i Dalarna, och innehåller mål och prioriteringar fram till 2030. Förslaget som nu går ut på remiss förväntas träda i kraft sommaren 2021 och då ersätta den befintliga Dalastrategin – Dalarna 2020.

Förslaget har arbetats fram i bred dialog med representanter från kommuner, näringsliv, det civila samhället, myndigheter, akademi med flera. Inspelen från dialogerna har utgjort grunden för remissutgåvan, tillsammans med kunskapsunderlag om tillståndet i och utvecklingen av Dalarna samt lärdomar från nuvarande strategi.

Mer information om hur förslaget har tagits fram finns på www.regiondalarna.se/dalastrategin. Där finns också möjlighet att lämna synpunkter på remissutgåvan.

Upplysningar om innehållet lämnas av

Linnéa Hassis
Strateg, Regionala utvecklingsförvaltningen
023-77 70 04
linnea.hassis@regiondalarna.se

Innehåll

Mot Dalarna 2030	4
Regional utveckling – ett arbete på flera nivåer	5
Strategisk samverkan i gemensam riktning	5
Dalarna idag	8
Samhällsutmaningar som drivkraft för Dalarna	10
Ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet.....	14
Ett klimatsmart Dalarna	16
Ett resurseffektivt samhälle utan klimatpåverkande utsläpp	16
Hållbar och resurseffektiv mobilitet.....	17
Robusthet och resiliens vid klimatförändringar	17
Ett konkurrenskraftigt Dalarna.....	19
Ett livskraftigt näringsliv som bidrar till hållbar tillväxt	20
En god matchning där allas kunskaper och kompetenser tas tillvara.....	21
En nyskapande och innovativ region.....	22
Ett sammanhållet Dalarna	24
Goda och inkluderande livsmiljöer.....	25
Känsla av närhet och sammanhang	25
Ökad jämlikhet och jämställdhet.....	26
Samhandling mot 2030 – principer för genomförandet.....	28
Från ord till handling	30
Bilagor	31

1 **Mot Dalarna 2030**

2 Dalarna står inför stora samhällsutmaningar, som i många stycken delas
3 med övriga Sverige, Europa och världen. För att möta utmaningarna krävs
4 kraftsamling, och det behöver ske nu. Dalarna har förutsättningar att möta
5 utmaningarna och göra dem till möjligheter. Dalastrategin ska vara stöd och
6 språngbräda i det arbetet. Den har tagits fram i bred dialog och visar en
7 gemensam vilja och inriktning för länets utveckling. **Med Dalastrategin**
8 **som gemensam bas samhandlar vi mot 2030 och ett hållbart Dalarna**
9 **med utvecklingskraft i alla delar av länet.**

10 För att nå målet finns tre målområden som kopplar an till de olika
11 dimensionerna av hållbarhet – miljömässig, ekonomisk och social
12 hållbarhet:

- 13 ➤ Ett klimatsmart Dalarna
- 14 ➤ Ett konkurrenskraftigt Dalarna
- 15 ➤ Ett sammanhållet Dalarna

16 Dessa målområden är nära sammanlänkande med varandra och insatser
17 inom ett område kan ofta bidra till måluppfyllelse även inom andra
18 områden.

19 Fyra vägledande principer ska utgöra grunden för
20 samhandling och ge kraft i förändringsarbetet:

- 21 ➤ Vi utövar ett ledarskap som kännetecknas av tillit
22 och möjliggörande
- 23 ➤ Vi arbetar kunskapsbaserat, samtidigt som vi har
24 ett utforskande angreppssätt
- 25 ➤ Vi tar tillvara olika platsers förutsättningar och
26 möjligheter
- 27 ➤ Vi tar tillvara människors drivkraft, kompetens
28 och engagemang

”Vi” är alla aktörer som bidrar i genomförandet av Dalastrategin. Här finns bland andra länets 15 kommuner, näringslivet och dess organisationer, Högskolan Dalarna, civilsamhället, Region Dalarna samt länsstyrelsen och andra statliga myndigheter. Det är ett öppet vi, ett vi som kan växa för att på bästa sätt möta dagens och morgondagens utmaningar.

29 Dalarna 2020 är ett län som liksom övriga Sverige och hela världen står
30 mitt i en global pandemi. Det är en omvälvande tid där kopplingen mellan
31 välfärd och tillväxt ställts på sin spets. En tid som har visat att förmåga till
32 omställning, att kunna möta förändringar är helt avgörande för ett
33 samhälles utveckling. Ett hållbart Dalarna är därför också ett Dalarna som
34 möter utmaningar och vänder det till möjligheter.

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44 **Regional utveckling – ett arbete på flera nivåer**

45 Dalastrategin är Dalarnas regionala utvecklingsstrategi. Den har sin grund i
46 det uppdrag som Region Dalarna har från regering och riksdag att utarbeta
47 och fastställa en regional utvecklingsstrategi för länet, samt samordna
48 genomförandet och uppföljningen av strategin.¹ Den regionala
49 utvecklingsstrategin ska vägleda kommuner, näringsliv, akademi, det civila
50 samhället samt länsstyrelse och andra statliga myndigheter i det
51 gemensamma arbetet med regional utveckling.

52 Den regionala utvecklingsstrategin bidrar också till genomförandet av
53 internationella och nationella utvecklingsstrategier. Genom ett
54 utmaningsdrivet angreppssätt med hållbarhet i fokus bidrar Dalarna till
55 genomförandet och måluppfyllelsen av **Agenda 2030**. De 17 globala målen
56 är integrerade och odelbara, och balanserar de tre dimensionerna av
57 hållbar utveckling – miljömässig, social och ekonomisk hållbar utveckling.

58 **Den gröna given är EU:s tillväxtstrategi.** Den ska stimulera till
59 investeringar i grön teknik och hållbara lösningar, bidra till fler jobb samt
60 bana väg för en rättvis och socialt jämlik omställning där ingen region
61 lämnas utanför. Genomförandet av den gröna given sker bland annat
62 genom EU:s strukturfonder.² I EU:s geografiska indelning ingår Dalarna i
63 regionen NUTS 2 Norra Mellansverige tillsammans med Gävleborg och
64 Värmland. Det **nationella målet** för den regionala utvecklingspolitiken är
65 ”Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en
66 hållbar utveckling i alla delar av landet”.

67 Centralt för det regionala utvecklingsarbetet är att det sker genom
68 flernivåstyrning, som utgörs av tre dimensioner³:

- 69 ➤ Vertikal: Styrningen innefattar många nivåer med skilda kompetenser och ansvar
- 70 ➤ Horisontell: Styrningen innefattar olika offentliga och privata aktörer i nätverk, där
- 71 ingen har mandat att styra över en annan
- 72 ➤ Transnationell: Styrningen överskrider gränsen mellan nationell och internationell
- 73 politik

74 Detta gör samverkan och samhandling till en nyckelfråga för det regionala
75 utvecklingsarbetet.

76 **Strategisk samverkan i gemensam riktning**

77 Dalastrategin är övergripande, långsiktig och pekar ut en gemensam
78 riktning. Strategin konkretiseras i regionala delstrategier och
79 handlingsplaner (gröna rutor i bilden nedan). Kraften i genomförandet
80 förstärks ytterligare när olika aktörer i sina verksamhetsplaner (gula rutor i
81 bilden nedan) beskriver hur man arbetar mot de gemensamma målen i
82 Dalastrategin.

83

84

---

¹ Lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar

² Här finns bland annat Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF+) samt Interreg-programmen.

³ Se exempelvis Tillväxtanalys (2014) Samverkan inom ramen för flernivåstyrning

85

86

87

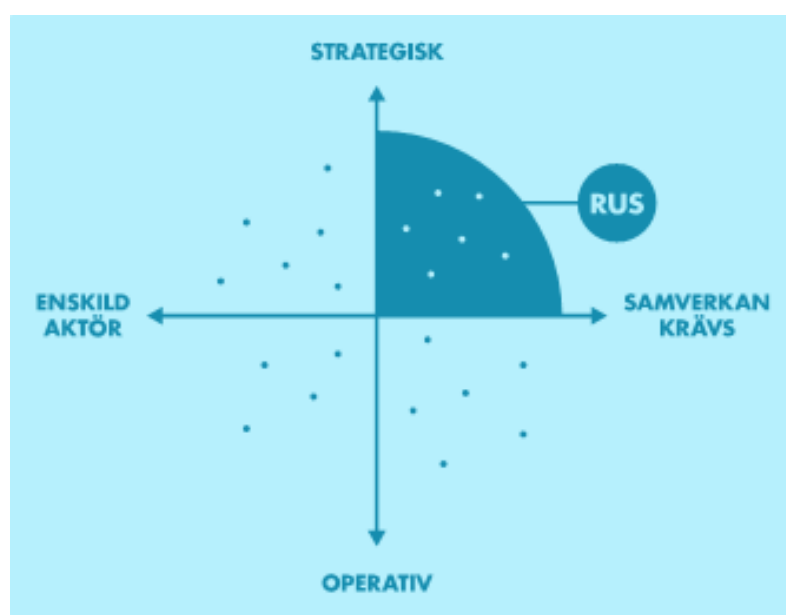
88

89

I bilaga finns en nulägesmätning baserad på BRP+. BRP+ är ett breddat mått på hållbar regional utveckling som arbetats fram av Tillväxtverket och alla Sveriges regioner.⁴ Denna nulägesmätning är en viktig pusselbit för uppföljning, och kompletteras med uppföljningsbara mål i delstrategier och handlingsplaner. Det ska finnas ett tydligt fokus på uppföljning och utvärdering, analys och gemensamt lärande i det regionala utvecklingsarbetet. Detta beskrivs mer utförligt under avsnittet **Från ord till handling**.

⁴ För mer information se www.brpplus.se

96 För att ställa om till ett hållbart Dalarna behöver ett antal
97 samhällsutmaningar mötas parallellt. Ingen kan lösa dessa utmaningar på
98 egen hand, men tillsammans kan vi skapa ett hållbart samhälle. Många
99 verksamheter bidrar till länets utveckling utan att definieras som regionalt
100 utvecklingsarbete, det gäller inte minst det dagliga arbetet inom vård, skola,
101 kultur och omsorg. Här har olika aktörer mer tydligt definierade roller och
102 tar ansvar för sina delar för att samhället ska fungera som förväntat och
103 bidra till Dalarnas hållbara utveckling i helhet. Hälsa är ett viktigt värde i sig,
104 och den formas av de villkor och möjligheter människor lever under.
105 Tillgång till god och nära vård stärker såväl livsmiljöer som platsers
106 konkurrenskraft. God folkhälsa är en avgörande förutsättning för hållbar
107 regional utveckling.

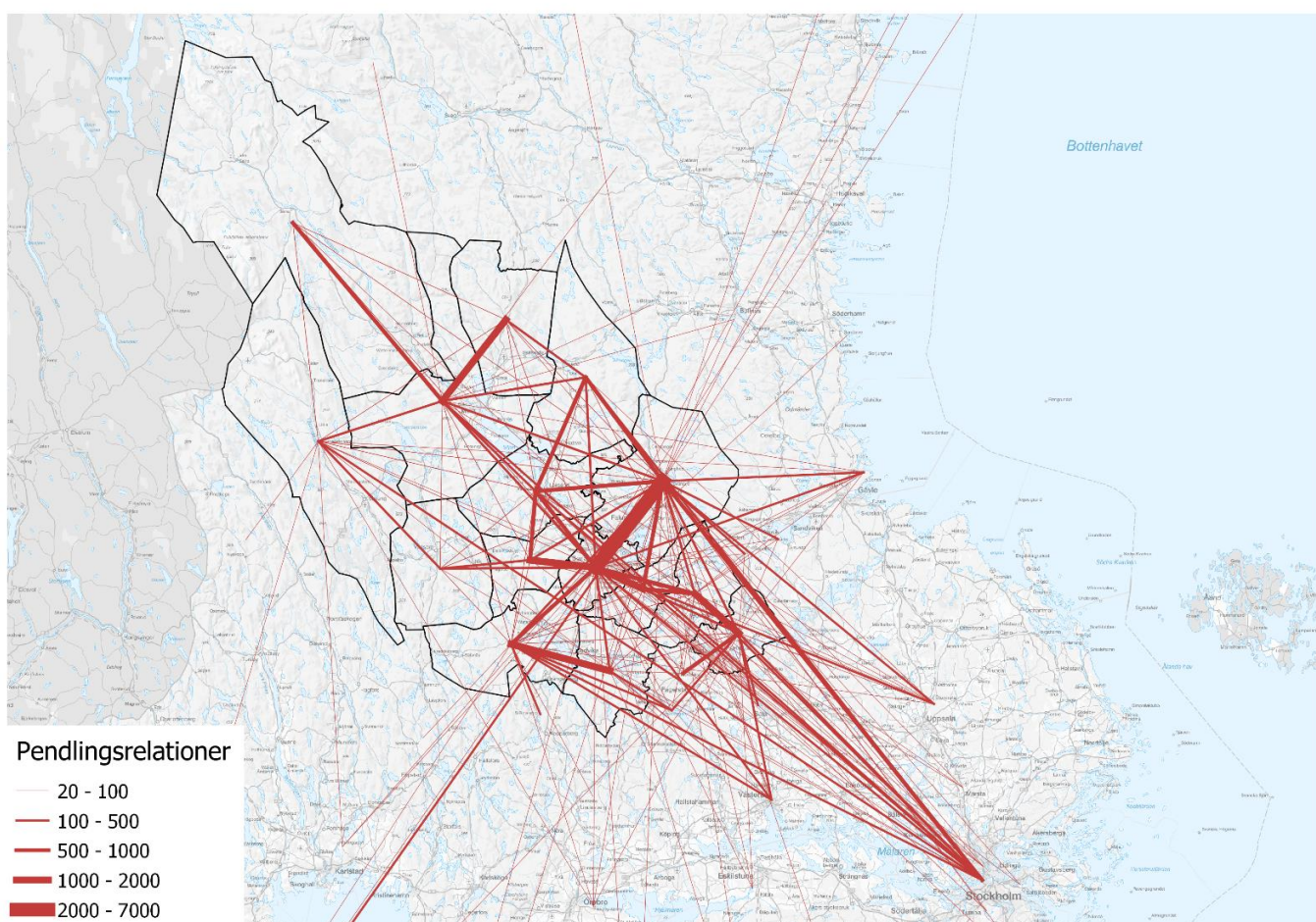
108

109 *Modell: Regionala utvecklingsstrategier syftar till att kraftsamla kring gemensamma och*
110 *strategiskt långsiktiga mål för länets utveckling.*

111

112 Dalarna idag

113 Dalarna 2020⁵ har strax under 300 000 invånare och består av 15
114 kommuner. Det är Sveriges fjärde största län till ytan med en stor variation
115 av natur- och kulturlandskap, fjäll, sjöar, skog, jordbruksmark, som
116 tillsammans bidrar till länets karaktär. Länet präglas av en flerkärnighet
117 med många kommuner, flera av dem små befolkningsmässigt. Här ryms
118 landsbygder, samhällen och städer med stora ytor som är mycket glest
119 befolkade. Dalarnas största regionala kärna är Falun och Borlänge, som
120 också utgör den största arbetsmarknadsregionen. En positiv utveckling och
121 tillväxt i Falun-Borlänge är viktigt för utvecklingen i hela Dalarna. Här är
122 flera länsgemensamma funktioner lokaliserade, såsom exempelvis
123 Högskolan Dalarna, länsstyrelsen, läns kulturen och regionsjukhuset. Här
124 finns också länets logistiknav. Länets förhållandevis täta struktur, med
125 Mora, Avesta och Ludvika som delregionala noder, ger möjligheter att
126 utveckla sammanhållna marknader för arbete, studier, boende och service.

127 *En pendlingsrelation innebär att en individ bor i en kommun och arbetar i en annan. I denna*
128 *karta illustreras pendlingen åt båda håll, så kallad bruttopendling (ex. både de som pendlar*
129 *från Älvdalen till Mora och de som pendlar från Mora till Älvdalen). Pendlingen illustreras på*
130 *kommunnivå där linjerna startar och slutar i kommunernas centroid, dvs. i mitten av varje*
131 *kommun. Pendling till och från andra länder är inte med i denna karta.*

132

---

⁵ Justeras i slututgåva till 2021

133 I Dalarna ligger tätorterna i ett pärlband längs tydliga stråk, inom regionen
134 men också i ett nationellt sammanhang. Det geografiska läget ger närhet till
135 nationella och internationella marknader och med flera viktiga transitstråk
136 är Dalarnas infrastruktur inte bara viktig för utvecklingen inom länet utan
137 också för hela Sverige. Läget relativt mitt i landet är en fördel för människor
138 som vill ta sig till och från länet. I alla tider har det rört sig människor till och
139 från Dalarna, något som har satt sin prägel på länet och bidragit till
140 utveckling.

141 I Dalarna finns världsledande stål-, trä- och elkraftindustri; globala företag
142 vars konkurrenskraft bygger på innovation, forskning och utveckling.
143 Dalarnas näringsliv bidrar positivt till Sveriges ekonomi genom en stor
144 export. Här finns även mängder av små och medelstora företag och en
145 företagarkultur där tradition möter förnyelse. Bygg, handel och service är
146 framträdande branscher med stor betydelse för den regionala
147 arbetsmarknaden.

148 Dalarna har också har en stark och växande besöksnäring och är idag den
149 största besöksdestinationen i landet utanför de tre storstadsregionerna.
150 Kulturella och kreativa näringar är ett betydande område i
151 skärningspunkten mellan kultur och näringsliv. Jord- och skogsbruk är
152 basnäringar, viktiga inte minst för miljömässigt hållbar omställning och
153 resiliens. Skogen har också viktiga värden som kolsänka och för fritid,
154 rekreation och kulturvärden.

155 Det finns ett rikt utbud av friluftsliv, idrott och kultur i Dalarna, med ett
156 mångsidigt folkbildnings- och föreningsliv. Detta bidrar både till glädje för
157 boende och besökare och till enskildas förvärvsinkomst, företags
158 omsättning och kommuners skatteintäkter.

159 **Dalarna är mångfald, av människor, företag, organisationer, miljöer**
160 **och platser. Alla är viktiga och samspelar i ett ömsesidigt utbyte med**
161 **omvärlden och omgivningen, utifrån sina olika förutsättningar och**
162 **möjligheter. Att knyta ihop dåtid med nutid ger styrka och kraft**
163 **framåt.**

164

165 **Samhällsutmaningar som drivkraft för Dalarna**

166 I en alltmer sammankopplad värld är större övergripande trender och
167 utmaningar gemensamma för många regioner och länder. Hur platser
168 påverkas skiljer sig däremot åt, både beroende på platsens förutsättningar
169 och dess beredskap. I detta avsnitt beskrivs kortfattat övergripande trender
170 och utmaningar, och hur de påverkar Dalarna.

171 **God kompetensförsörjning trots åldrande befolkning och** 172 **urbanisering**

173 Den tydligaste demografiska trenden i västvärlden är att låga födelsetal och
174 ökad livslängd har medfört en allt äldre befolkning. Tittar man på det som
175 kallas försörjningskvot⁶ så är Dalarna det län i Sverige som har lägst andel i
176 arbetsför ålder i relation till övrig befolkning. Inom det nästa årtiondet
177 innebär den här utvecklingen att Dalarna kommer att ställas inför ett läge
178 med arbetskraftsbrist, minskad skattekraft och ökad efterfrågan på
179 välfärdstjänster. För länets arbetsgivare medför den åldrande befolkningen
180 allt större utmaningar att hitta rätt kompetens och det krävs därför nya
181 lösningar för att säkra kompetensförsörjningen och relaterade utmaningar.

182 Dalarna är också ett av de till ytan största och mest glest befolkade länen i
183 EU och Sverige. Det finns samtidigt stora inomregionala skillnader där
184 södra och mellersta Dalarna har en tätare och yngre befolkning än de norra
185 länsdelarna. Detta faktum, att befolkningen är yngre i tätare miljöer, är en
186 starkt bidragande faktor till urbanisering – det föds helt enkelt fler barn där.
187 En regional utmaning är att få fler unga att välja att bo i Dalarna.

188 En växande respektive en krympande befolkning medför olika typer av
189 utmaningar för olika platser i Dalarna. Ett krympande befolkningsunderlag
190 medför inte minst svårigheter att upprätthålla lokal service, vilket i sin tur
191 kan bidra till ytterligare befolkningsminskningar och också skapa en känsla
192 av utanförskap. Ett växande befolkningsunderlag medför andra utmaningar.
193 Det ställs bland annat krav på nya bostäder för att undvika trångboddhet,
194 och infrastruktur behöver byggas ut vilket är förenat med stora kostnader.
195 Kommuner med en stor eller växande besöksnäring behöver hantera
196 skillnader i tryck på sina verksamheter beroende på säsong.

197 Att befolkningen i Dalarna ändå har ökat under senare år är en följd av
198 ökad invandring. Då de som invandrar till Sverige generellt sett är yngre än
199 de inrikes födda sker också en förnygring av befolkningen. Invandring är
200 därmed en del i lösningen att hantera den demografiska utmaningen, under
201 förutsättning att de som invandrar integreras på arbetsmarknaden och
202 inkluderas i samhället.

203 **Hållbar tillväxt förutsätter goda livsmiljöer och möjliggörande fysisk** 204 **infrastruktur**

205 Utvecklingen talar för att människor i allt högre utsträckning väljer, och vill
206 kunna välja, utbildning och arbete oberoende av bostadsort. Samtidigt finns
207 också ofta rätt kompetens för organisationer och företag på andra orter än

---

⁶ Försörjningskvot = relationen befolkning i arbetsför ålder mot barn, unga och pensionärer

208 där man är lokaliserad. Många arbetsuppgifter kan idag ske på distans,
209 men fysisk infrastruktur är fortfarande en central fråga. Den regionala
210 arbetsmarknadens funktionssätt är därmed beroende av goda livsmiljöer
211 och god möjliggörande infrastruktur. Lokala arbetsmarknadsregioner (LA-
212 regioner) är en indelning som syftar till att beskriva arbetsmarknads
213 funktionalitet baserad på pendling.⁷

214 God infrastruktur i kombination med goda livsmiljöer som erbjuder
215 diversifierade boendeformer och bidrar till god folkhälsa blir med detta
216 viktiga delar i arbetet för en hållbar regional utveckling och tillväxt.
217 Regionen behöver skapa goda livsvillkor både på större och mindre orter.
218 Tillgång till en utökad arbetsmarknadsregion är speciellt viktigt för boende
219 på mindre orter där utbudet på orten är begränsat. Goda
220 pendlingsmöjligheter och korta restider är avgörande.

221 Det är inte bara människors rörlighet som ökar, så gör även förflyttningen
222 av varor och gods. Dalarnas utsträckta geografi utgör en särskild utmaning
223 ur hållbarhetssynpunkt där insatser för ökad fysisk tillgänglighet och ökade
224 flöden kan leda till negativ klimatpåverkan. En regional utmaning för
225 Dalarna är således att möjliggöra stärkta arbetsmarknadsregioner och god
226 fysisk infrastruktur samtidigt som klimatpåverkan minskar.

227 **Teknisk utveckling och digitalisering skapar möjligheter** 228 **men kräver ny infrastruktur och nya kompetenser**

229 Teknologiska förändringar har ofta stora samhällseffekter. Just
230 nu ser vi inte minst en snabbt växande digitalisering som
231 påverkar alla delar av samhället, från välfärdstjänster och
232 arbetsmarknad till hur vi tar till oss information och interagerar
233 med varandra. I Dalarna syns detta på flera sätt. Inom
234 exempelvis tillverkningsindustrin har en digitaliserings- och
235 automatiseringsprocess inneburit färre jobb. Samtidigt har de
236 företag som genomgått denna process kunnat upprätthålla sin
237 konkurrenskraft, och denna effektivisering har också frigjort arbetskraft i en
238 tid med svår arbetskraftsbrist inom de flesta branscher.

239 Betydelsen av en plats är under förändring i och med digitaliseringen. Det
240 ställer nya krav på verksamheter som tidigare har varit knutna till en
241 särskild plats. Hur platsens betydelse kommer att se ut och utvecklas i en
242 allt mer digitaliserad värld är en intressant och viktig fråga i det regionala
243 utvecklingsarbetet. Genom digitalisering kan vi påverka alla delar av vårt
244 regionala utvecklingsarbete; saker, system och samhälle, inklusive
245 beteende och tillit. Ibland är digitalisering ett måste för överlevnad och
246 effektivitet, men utgör samtidigt en konkret möjlighet för utveckling.

247 Regionala skillnader i såväl digital infrastruktur som digital kompetens
248 påverkar förutsättningarna för människor, platser och företag att
249 tillgodogöra sig digitaliseringens möjligheter. Utgångspunkten är att

Med digitisering menas konvertering från manuellt och analogt till digitalt. Digitalisering är ett vidare begrepp och ska förstås som arbetssätt, processer och beteenden som förändras i snabb takt med stöd eller på grund av ny teknik och datadriven utveckling.

---

⁷ Med detta avses SCB:s indelning av sk. LA-regioner, som definieras av pendlingsströmmar över kommungränser.

250 tillvarata digitaliseringens möjligheter inom alla områden, i hela länet och
251 säkerställa digital inkludering och tillgänglighet.

252 Parallellt, och som en förutsättning för såväl ökad digitalisering som
253 miljömässig omställning sker också en ökad elektrifiering. Tillgång till en
254 tillförlitlig och hållbar energitillförsel är och kommer att vara en allt viktigare
255 förutsättning för många verksamheter och för platsers konkurrenskraft.

256 **Global konkurrens ökar behovet av innovation och samverkan**

257 Globaliseringen har förändrat hur människor, företag och samhällen agerar
258 och interagerar. Den globala ekonomin har bidragit till ett ökat välstånd, ett
259 välstånd som dock i stora delar fördelats ojämnt. Den snabba tillväxten har
260 också skett utanför de gränser som planeten klarar av, en del i detta är den
261 ökning av transporter som följt med globaliseringen.

262 Som en följd av globalisering och teknikutveckling har förutsättningarna för
263 företags konkurrenskraft förändrats, och företag i Dalarna konkurrerar idag
264 på marknader bortom länets och Sveriges gränser. Kunskapsekonomin
265 växer och med det behovet av rätt kompetens och innovation. Globala
266 företag har en viktig roll också för innovationskraft och stärkt
267 konkurrenskraft hos små och medelstora företag. Ökad samverkan mellan
268 små och stora företag, offentlig sektor och akademi är därför viktig för
269 Dalarnas samlade konkurrenskraft. Några regionala utmaningar är här
270 bättre matchning för arbetsmarknadens behov och att utbildning på alla
271 nivåer har sådan kvalitet att den står sig i nationell och internationell
272 jämförelse.

273 **Stärkt sammanhållning och upplevelse av trygghet, delaktighet och 274 inkludering behövs i tider av växande polarisering**

275 Sammanhållningen i samhället är en fråga som kommit allt högre på
276 dagordningen under senare år. Sverige är ett av de mest jämlika länderna i
277 världen, men också det OECD-land där den ekonomiska ojämlikheten ökar
278 allra mest.⁸ Tilliten till många viktiga samhällsfunktioner i Sverige och i
279 Dalarna är hög, men det finns bekymmersamma trender med en ökad
280 polarisering, tilltagande inomregionala skillnader, boendesegregation och
281 utanförskap hos individer och i delar av samhället. Tydliga skillnader i
282 exempelvis psykisk och fysisk hälsa och utbildningsnivå mellan grupper är
283 några utmaningar för länet. Att involvera unga mer i samhällsutvecklingen
284 är en annan utmaning, liksom involvering av grupper som har svårigheter
285 att etablera sig på arbetsmarknaden.

286 **Hållbar utveckling och tillväxt förutsätter miljömässig omställning**

287 Effekterna av klimatförändringarna blir allt mer allvarliga. För världen som
288 helhet medför klimatförändringarna en ökning av katastrofer och kriser i
289 form av översvämningar, torka, stormar, utslagna ekosystem och hot mot
290 den biologiska mångfalden, nya sjukdomar, konflikter om vattenresurser
291 samt människor på flykt.

---

⁸ OECD (2011), *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing, Paris och Långtidsutredningen 2019, huvudbetänkande (2019), SOU 2019:65.

292 Även i Dalarna syns klimatförändringarna. Länet har under de senaste åren
293 drabbats av såväl stora bränder som översvämningar. Ett gradvis varmare
294 klimat påverkar bland annat snötillgången och leder till förlust av biologisk
295 mångfald. Också förutsättningarna för vårt lokala jord- och skogsbruk
296 påverkas när den biologiska mångfalden hotas.

297 En miljömässigt hållbar omställning är en grundläggande utmaning som
298 berör alla delar av samhället, från global till lokal nivå inom alla sektorer.

299 **Sammantaget kan vi konstatera att samhället är under stort**
300 **omvandlingstryck och att det i alla större omställningar finns både**
301 **vinnare och förlorare. Dalarna påverkas av vad som händer i världen,**
302 **men Dalarna kan också påverka världen. Ovan beskrivna**
303 **samhällsutmaningar är utgångspunkt för Dalastrategin och ett**
304 **hållbart Dalarna är ett Dalarna som möter utmaningarna och vänder**
305 **dem till möjligheter.**

306

307 Ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet

308 Det övergripande och långsiktiga målet för Dalastrategin är ett hållbart
309 Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet. Det ska dessutom inte
310 bara vara hållbart idag, även kommande generationer ska kunna leva goda
311 liv i ett framtida Dalarna. Arbetet inom tre målområden driver arbetet mot ett
312 hållbart Dalarna:

- 313 ➤ Ett klimatsmart Dalarna
- 314 ➤ Ett konkurrenskraftigt Dalarna
- 315 ➤ Ett sammanhållet Dalarna

316 Dessa målområden är nära sammanlänkande
317 med varandra och adresserar tillsammans de
318 samhällsutmaningar vi har att hantera. Frågor
319 som beskrivs under ett målområde kan ofta
320 vara lika relevanta under ett annat, exempelvis
321 cirkulär ekonomi som är viktigt för såväl ett
322 klimatsmart som konkurrenskraftigt Dalarna.

323 Genom arbetet för ett hållbart Dalarna bidrar
324 länet också i genomförandet av Agenda 2030,
325 och till vissa av de sjutton målen mer än andra.
326 Precis som de globala målen är målen i
327 Dalastrategin integrerade och odelbara, vilket
328 innebär att ett mål inte får nås på bekostnad av
329 andra mål. För att Dalarna ska nå hållbarhet
330 krävs omställning i alla delar av samhället.
331 Attitydförändring och kompetenshöjande
332 insatser är viktiga för att få till stånd detta.

333 I alla dimensioner av hållbarhet ryms också frågan om samhällets resiliens.
334 Resiliens handlar både om motståndskraft och om förmågan att hantera
335 förändringar och fortsätta att utvecklas. Denna förmåga prövas vid
336 förändringar av olika slag, exempelvis klimatförändringar och
337 pandemiutbrott, men också vid snabba tekniskiften och ett eldriftsavbrott.

338

339 Utvecklingskraft innebär att det finns en lokal och regional kapacitet att
340 driva utvecklingsfrågor. Kapaciteten kan vara ekonomisk och politisk, men
341 det handlar också om andra förmågor inom organisationer och hos
342 individer. Genom att utgå från varje plats utmaningar, möjligheter och
343 resurser ska det regionala utvecklingsarbetet bidra till utvecklingskraft i alla
344 delar av Dalarna. Samhällsutmaningarna som Dalastrategin ska möta är
345 komplexa och hänger ofta samman. Det gör att nya lösningar behöver tas
346 fram och hanteras sektorsövergripande och gemensamt. För att nå ett
347 hållbart Dalarna behöver vi samla kraft tillsammans – samhandling mot
348 2030.

349
350 Bild som visar mest förekommande ord vid diskussion om strategins genomförande på
351 kommunaldialoger februari – mars 2020.

352 Ett klimatsmart Dalarna

353

354 *Ett klimatsmart Dalarna är ett resurseffektivt Dalarna utan*
355 *klimatpåverkande utsläpp. Resande sker på ett enkelt och miljömässigt*
356 *hållbart sätt. I ett klimatsmart Dalarna är samhällets robusthet och resiliens*
357 *vid klimatförändringar god.*

358

359 Den miljömässiga dimensionen i regional utveckling handlar om att
360 säkerställa att ekosystemen fortsätter leverera de tjänster som samhället är
361 beroende av. Genom att gå före i en miljömässigt hållbar omställning
362 gynnas innovationer och regionalt företagande när regionala lösningar
363 bidrar till att lösa globala problem. Det är också så vi skapar goda
364 livsmiljöer och levnadsvillkor.

365

Position 2030

- Dalarnas utsläpp av klimatpåverkande växthusgaser per producerad enhet har minskat mer än riksgenomsnittet
- Dalarna är resurseffektivt med stabil biologisk mångfald
- Dalarna är mindre sårbart för klimatförändringar

Regionala prioriteringar

- Verka för en utfasning av klimatpåverkande växthusgaser
- Möjliggöra hållbart resande och transporter
- Främja cirkulär ekonomi och resurseffektivitet
- Stärka strategisk hållbar och robust samhällsplanering

Uppföljning

- Nettoutsläppen av klimatpåverkande växthusgaser per producerad enhet inom industri, transporter, kraft- och värmeproduktion samt jord- och skogsbruk har minskat mer än riksgenomsnittet
- Förstärkt laddinfrastruktur och infrastruktur för klimatneutrala drivmedel i hela länet
- Andel kollektivt resande har ökat
- Förstärkt infrastruktur för energiöverföring och energilagring
- Andel fossildrivna transporter har minskat med 75 procent till 2030
- Andel återvunnet material har dubblats till 2030
- Ökad självförsörjningsgrad av energi (kraft och värme) och livsmedel

366 Ett resurseffektivt samhälle utan klimatpåverkande utsläpp

367 För ett klimatsmart Dalarna behöver fossila bränslen fasas ut.
368 Användningen av energi behöver effektiviseras i alla led och resurseffektiva
369 lösningar måste prioriteras för att bidra till och möjliggöra
370 energiomställningen både lokalt och globalt. Det behövs både direkta
371 utsläppsminskande åtgärder, såsom fortsatt utfasning av fossila bränslen,
372 och långsiktiga åtgärder, exempelvis investeringar i infrastruktur som
373 stödjer omställningen och satsningar på att få till cirkulära materialflöden.

374 En central fråga är ökad överföringskapacitet i elnätet, vilket är viktigt såväl
375 för omställning av transportsystemet som möjligheten för fortsatta
376 etableringar av företag och en miljömässigt hållbar omställning av
377 näringslivet. Även energilagring och dess infrastruktur behöver utvecklas
378 för att ta tillvara på elöverskotten vid produktionstoppar.

379 En förutsättning för minskade utsläpp av klimatpåverkande växthusgaser
380 och minskad resursförbrukning är förändrad produktion och konsumtion.
381 Klimatsmart konsumtion innebär en förändring i efterfrågan av både varor
382 och tjänster. Där spelar både privatpersoner och inköpare en viktig roll. Det
383 behöver bli enklare för konsumenter, företag och offentligt upphandlande
384 verksamheter att göra klimatsmarta val. Förändringstakten till en
385 tillväxtmodell som ger mer tillbaka till planeten än den tar ska påskyndas.
386 Cirkulär ekonomi och cirkulära affärsmodeller är nödvändiga.

387 Såväl privat som offentlig konsumtion och produktion behöver ha ett
388 livscykelperspektiv. Med det menas att produktens hela livscykel ska vara
389 resurseffektiv och utsläppssnål. Livscykeln innefattar råvaruutvinning, alla
390 processer och produktionssteg fram till färdig produkt, användning av
391 produkten och hur produkten hanteras när den är slutanvänd och ska
392 kasseras, inklusive alla transporter och all energiåtgång i mellanleden.

393 **Hållbar och resurseffektiv mobilitet**

394 På grund av sin utsträckt geografi har Dalarna en utmaning i att utveckla
395 transportinfrastrukturen ur ett hållbarhetsperspektiv – för införsel och
396 utförsel av varor och tjänster för företag och privatpersoner, för arbets- och
397 studiependling samt för besökare. Transporterna utgör en stor del av
398 Dalarnas koldioxidutsläpp.

399 Kollektivt resande har en central roll i utvecklandet av en klimatsmart och
400 resurseffektiv, men också mer jämställd och jämlik mobilitet. Den
401 traditionella kollektivtrafiken måste kompletteras med nya
402 mobilitetslösningar och tjänster, särskilt för länets glesa miljöer.
403 Kollektivtrafikens olönsamhet är en utmaning på såväl nationell som
404 regional nivå. För att klara omställningen krävs mod att ställa olika
405 kostnader mot varandra. Det kollektiva resandet behöver öka.

406 Transportsnål fysisk planering på lokal nivå bidrar till att resor mellan
407 bostäder, arbets- och studieplatser samt andra viktiga målpunkter sker
408 kollektivt, till fots eller cykel. Utvecklingen av boendemiljöer och lokalisering
409 av nya bostadsområden i anslutning till kollektivtrafik och gång- och
410 cykelvägar, liksom planering för attraktiva bytesplatser, förenklar
411 miljömässigt hållbara transporter.

412 En ökad strategisk regional samhällsplanering med stärkt koppling mellan
413 infrastrukturplanering, kollektivtrafikplanering och kommunernas
414 bostadsplanering ökar möjligheterna till ett resurseffektivt och klimatsmart
415 transportsystem och en hållbar mobilitet.

416 **Robusthet och resiliens vid klimatförändringar**

417 Väl fungerande ekosystem är en förutsättning för goda livsmiljöer både för
418 Dalarnas invånare och för Dalarnas näringsliv, inte minst jord- och
419 skogsbruk samt besöksnäring.

420 För att klara utmaningarna med ett förändrat klimat behöver samhället
421 planera för olika belastningar i form av nederbörd, torra, vind, insekts- och
422 svampangrepp på grödor och skog, höga temperaturer med mera. Här
423 spelar god samhällsplanering på regional och kommunal nivå en viktig roll.

424 Byggnader behöver anpassas för att klara ökad nederbörd i form av regn
425 eller snö och starkare vindar. Samhällen och hus behöver anpassas och

- 426 byggas för att klara värmeböljor och torrperioder. Klimatförändringar med
427 stora regnmängder ställer ökade krav på VA-anläggningar, vattenmagasin
428 och dammar. Säkrad tillgång på vatten och vatten av bra kvalitet är och
429 kommer att bli en allt viktigare fråga.
- 430 Skogen påverkas också av klimatförändringarna, skötsel och brukande
431 behöver anpassas därefter. En hållbar regional livsmedelsproduktion är
432 viktig såväl för ökad självförsörjning som för biologisk mångfald. Samhällets
433 beredskap behöver utvecklas för att möta de olika typer av risker som nu
434 ökar till följd av förändringar i klimatet.
- 435

436 Ett konkurrenskraftigt Dalarna

437

438 *I ett konkurrenskraftigt Dalarna är näringslivet livskraftigt och bidrar till*
439 *hållbar tillväxt. Det är ett Dalarna där allas kunskaper och*
440 *kompetenser tas tillvara och där individer, näringsliv, offentlig sektor*
441 *och civilsamhälle utvecklas tillsammans, i samspel med omvärlden.*
442 *Det är också ett nyskapande Dalarna där utmaningsdriven*
443 *innovation bidrar till ett gott samhälle och hållbar tillväxt.*

444

445 Den ekonomiska dimensionen av hållbarhet i det regionala
446 utvecklingsarbetet handlar om att skapa konkurrenskraft och sysselsättning
447 vilket uppnås genom att använda, hushålla med och förädla idéer och
448 resurser. Med ett cirkulärt system där resurser och värden ständigt
449 återskapas främjas en ekonomiskt hållbar utveckling.

Position 2030

- Dalarna har en utvecklad infrastruktur som medger större arbetsmarknadsregioner och skapar nya möjligheter för en växande besöksnäring
- Dalarna har en hög innovationskraft som utvecklar välfärden och ger ett konkurrenskraftigt näringsliv med fler växande företag
- Dalarnas industri står stark och är känd för innovation och miljömässigt hållbar omställning som öppnar nya exportmöjligheter

Regionala prioriteringar

- Möta näringslivets transportbehov och öka tillgängligheten i transportsystemet genom att stärka insatser för överflyttning mellan trafikslag och över geografiska gränser
- Dalabanan är länets viktigaste infrastruktursatsning
- Öka tillgänglighet till arbete och studier
- Förbättra matchningen mellan arbetskraftens kompetens och arbetsmarknadens behov
- Verka för höjd utbildningsnivå och stärka det livslånga lärandet
- Verka för en jämställd arbetsmarknad där allas kompetens tas tillvara
- Verka för ett brett, inkluderande och diversifierat näringsliv som är i framkant av klimatomställningen
- Öka internationaliseringsgraden hos små och medelstora företag
- Främja entreprenörskap och företagande
- Stärka strategiska forsknings- och innovationsmiljöer och öka innovationsförmågan
- Ta tillvara digitaliseringens möjligheter i både näringsliv och offentlig sektor

Uppföljning

- Ökad andel av godstransporter till och från länet på järnväg
- Kortare restid genom höjd hastighet: Stockholm – Mora, Västerås – Ludvika, Örebro – Falun, Gävle - Borlänge
- Mellan åren 2021 och 2030 ska sysselsättningstillväxten i länet vara över medianen för riket
- Etableringstiden för nyanlända ska halveras
- Andel unga som inom fyra år fullföljer gymnasieutbildning ska vara minst 80 procent och fortsatt över riksgenomsnittet
- Höjd andel högskoleutbildade i befolkningen
- Öka procentandelen av BRP som investeras i FOI till nivå med riksgenomsnittet
- Öka antalet och andelen företag, FOU-investeringar samt nya innovationer kopplade till Dalarnas specialiseringsområden
- Andelen trä i nybyggnation ska öka

450 **Ett livskraftigt näringsliv som bidrar till hållbar tillväxt**

451 Hållbarhet, i synnerhet miljömässig, blir en allt tydligare konkurrens fördel.
452 Företag som ställer om, eller vill göra det, ska stöttas. Dalarnas näringsliv
453 ska ligga i framkant i klimatomställningen. Dalarna är beroende av
454 omvärlden. Internationell samverkan behövs både för att möta
455 samhällsutmaningar och för att ta vara på möjligheter till import och export
456 av våra företags varor och tjänster. I länet finns såväl världsledande företag
457 som små och medelstora företag som deltar i globala värdekedjor. För att
458 hantera den globala konkurrensen är en miljömässig omställning en viktig
459 prioritering och en konkurrens fördel vid export av produkter, tjänster,
460 kompetens och upplevelser. Det lokala jordbruket har konkurrens fördelar
461 på den lokala marknaden tack vare korta livsmedelskedjor och att det finns
462 ett konsumentupplevt mervärde av lokalt producerade livsmedel.

463 Ett diversifierat näringsliv med en bredd av företag med varierade storlek,
464 inriktning och branschtillhörighet som finns utspridda i hela länet ger styrka
465 och ökar näringslivets omställningsförmåga vid strukturomvandlingar,
466 konjunktursvängningar och kriser. Traditionella företag och sociala företag
467 bidrar tillsammans till ökad resiliens och konkurrenskraft. Dalarna behöver
468 fler, och nya typer av entreprenörer. Länet företagare är bland de äldre i
469 Europa och ägarstrukturen tämligen homogen. Konkurrenskraften stärks
470 om kompetenser från olika grupper oavsett ålder, kön eller bakgrund tas
471 tillvara. Genom att tydliggöra nyttan av att personer och företag tar del av
472 främjarsystemets kompetens, olika tjänster och insatser,
473 erfarenhetsutbyten, arenor och nätverk ska entreprenörskapet stärkas.

474 Människor och företag ska kunna nå varandra på ett hållbart och
475 resurseffektivt sätt, genom en tillgänglig och tillförlitlig infrastruktur. Här
476 krävs en kombination av flera insatser och lösningar, till exempel ökad
477 elektrifiering på väg och järnväg och ökad produktion av och tillgänglighet
478 till klimatneutrala bränslen. Andra möjligheter är genom innovativa
479 transportlösningar, forskning och innovation inom alternativa bränslen och
480 insatser som underlättar överflyttning mellan transportslagen. Där
481 järnvägsnätet inte är utbyggt behöver vägnätet förstärkas för att tåla mer
482 resurseffektiva transporter för näringslivets behov. I de delar av länet där
483 tillgängligheten på järnväg och väg inte räcker till är flyget en förutsättning
484 för ett konkurrenskraftigt näringsliv, och därför är omställningen till
485 klimatneutralt flyg avgörande.

486 Personbilar kommer fortsatt vara en viktig del i hur människor och företag i
487 Dalarna når varandra och omvärlden. Utbyggnaden av infrastruktur för
488 elfordon och klimatneutralt drivmedel behöver därför påskyndas. En väl
489 underhållen och utbyggd väginfrastruktur möjliggör kortare restider som
490 knyter ihop länet och gör en större arbetsmarknad tillgänglig för boende på
491 landsbygder och i mindre orter. Ytterligare en viktig del för såväl
492 konkurrenskraft som miljömässigt hållbar omställning är fortsatt satsning på
493 teknisk infrastruktur och digitalisering, bland annat för att ersätta fysiska
494 möten med mer resurseffektiv kommunikation där så är möjligt.

495 För en god konkurrenskraft är stärkta arbetsmarknadsregioner⁹ av stor vikt.
496 Storleken på den lokala arbetsmarknaden har betydelse då en allt mer
497 kunskapsintensiv ekonomi kräver mer högutbildad arbetskraft – en
498 matchning som lättare uppnås i större arbetsmarknadsregioner. Dessutom
499 innebär större arbetsmarknadsregioner ett större kundunderlag, de
500 möjliggör högre specialisering inom näringslivet och är mindre känsliga för
501 konjunktursvängningar. En större arbetsmarknadsregion erbjuder generellt
502 fler karriärvägar och underlättar för medflyttande att hitta jobb vid
503 rekryteringar, vilket sammantaget bidrar till attraktiviteten i en region.

504 **En god matchning där allas kunskaper och kompetenser tas** 505 **tillvara**

506 Kunskap ger människor möjlighet att växa och påverka sin livssituation.
507 Tillgång till kunskap och kompetens är avgörande för såväl utvecklingen av
508 samhället, god välfärd och tillväxt i näringslivet. När arbetsgivare inte hittar
509 rätt kompetens hämmas den ekonomiska utvecklingen. Samtidigt försvagas
510 den sociala hållbarheten när människor ställs utanför arbetsmarknaden.
511 Med en åldrande befolkning behövs nya lösningar för god
512 kompetensförsörjning.

513 En förbättrad matchning mellan arbetsmarknadens behov och
514 arbetskraftens kompetens är nödvändig. Bland annat handlar det om att få
515 till en bättre samverkan mellan utbildningsanordnare, branscher, näringsliv,
516 civilsamhället och myndigheter samt över kommun och länsgränser. Detta
517 för att kunna erbjuda ett bra utbud av utbildningar på alla nivåer.

518 Nya kunskaper och kompetenser ger möjlighet till hållbar omställning.
519 Snabb teknisk utveckling och digitalisering kräver kontinuerligt lärande och
520 fortbildning. När behoven av kompetens snabbt förändras blir möjligheterna
521 till livslångt lärande allt viktigare. I en tid när konkurrensen om kvalificerad
522 arbetskraft tilltar så blir det en allt större utmaning för arbetsgivare att
523 behålla kompetenser. Attraktiva arbetsgivare förstår att medarbetare är en
524 nyckelkomponent som man investerar i och vårdar.

525 Sysselsättningsgraden behöver öka och skillnader i denna mellan grupper
526 behöver minska. För att öka arbetskraftstillväxten måste den potential som
527 finns inte minst bland utrikesfödda och ungdomar bättre tas tillvara. Det
528 gäller även den äldre befolkningens kraft och kompetens.

529 Många i den grupp av människor som idag står till arbetsmarknadens
530 förfogande har ett för stort gap till de kompetensbehov som finns hos länets
531 arbetsgivare. De som står utanför arbetsmarknaden är inte en homogen
532 grupp, därför krävs mer individanpassade insatser för att kunna få in fler på
533 arbetsmarknaden. Här har sociala innovationer och socialt entreprenörskap
534 viktiga roller att fylla.

535 Invandringen är en del i lösningen för god kompetensförsörjning. Dalarna
536 har haft en relativt stor inflyttning av utomeuropeiskt födda under senare år.
537 Då många nyanlända är i arbetsför ålder är de ett viktigt tillskott till

---

⁹ Med detta avses SCB:s indelning av sk. LA-regioner, som definieras av pendlingsströmmar över kommungränser.

538 arbetskraften. För att kunna tillgodogöra sig de resurser dessa människor
539 för med sig i form av kunskap och kompetenser behöver inkluderingen
540 stärkas och integrationen på arbetsmarknaden bli bättre. Detta förutsätter
541 bättre strukturer för kompetensutveckling; de som kommer hit med en lägre
542 utbildningsbakgrund ska kunna bygga vidare på de kunskaper och
543 erfarenheter de har, och kunskaper ska kunna valideras. Kunskaper i det
544 svenska språket är en förutsättning för ett fullvärdigt deltagande i arbetsliv
545 och samhälle. Det behövs ett inflöde av internationell kompetens för
546 kompetensförsörjning, konkurrenskraft och hållbar regional utveckling.
547 Mångfald är viktigt för förnyelse och för att utveckla kunskapssamhället.

548 Utbildningsnivåerna i länet behöver öka på alla nivåer, inte minst gäller det
549 andelen som har en gymnasieexamen. Skillnader i utbildningsnivå mellan
550 olika grupper behöver minska. Samtidigt som det är en utmaning att höja
551 utbildningsnivån i sig så är det också viktigt att utbildningssystemet matchar
552 det behov som finns på arbetsmarknaden. Därför är det viktigt att stärka
553 arbetet med exempelvis folkhögskolor, yrkesvux och yrkeshögskolor. Andra
554 viktiga uppgifter är att bryta de könssegregerade utbildningsvalen och den
555 könssegregerade arbetsmarknaden.

556 **En nyskapande och innovativ region**

557 För att lösa dagens och morgondagens samhällsutmaningar och för
558 utveckling och konkurrenskraft krävs ökad innovationskraft, det vill säga
559 rörelse för fler nya idéer, varor, tjänster och processer. Det finns många
560 kunskapsintensiva företag med en hög innovationskapacitet i Dalarna. För
561 att bättre ta tillvara, utveckla och kommersialisera innovationer behöver
562 dock samspelet stärkas mellan ledande stora företag, små och medelstora
563 företag, akademi och det civila samhället. Det kan ske genom att bygga
564 upp och synliggöra kreativa och innovativa miljöer som möter utmaningar
565 och som bidrar till att föra samman olika sektorer och aktörer. Ett stärkt
566 innovationsarbete kan bidra fler kunskapsintensiva företag och ökade
567 förädlingsvärden. Innovationskraften gynnas av mångfald och inkludering.

568 Det är viktigt att innovationsstödsystemets tjänster når ut i alla delar av
569 Dalarna så att vi säkerställer att innovationskraften stärks i hela regionen.
570 Offentlig sektors behov av innovativa varor, tjänster och processer för att
571 erbjuda samhällsservice till medborgarna kan vara en drivkraft för
572 omställningen till bland annat en klimatsmart, cirkulär och biobaserad
573 ekonomi. Offentlig upphandling ska bidra till att driva utveckling och
574 innovation i Dalarna. Det innebär att upphandlingsprocesser främjar
575 innovation och hållbarhet genom att efterfråga hållbar funktion, vilket ökar
576 möjligheterna att hitta nya lösningar på olika samhällsutmaningar.

577 Smart specialisering är en metod som används av regioner för att
578 identifiera och prioritera områden med potential för hållbar tillväxt i syfte att
579 stötta ekonomisk omvandling samt förstärka regioners konkurrenskraft. Det
580 kan vara inom en eller flera sektorer där en region redan har styrkor eller
581 helt nya områden. Inom prioriteringarna mobiliseras representanter från
582 företag, akademi, det offentliga och intressegrupper för att gemensamt
583 utveckla dessa tillsammans i en viss önskad riktning, samt söka
584 samarbeten utanför regionen. Arbetssättet bygger på grundlig analys och
585 kontinuerlig dialog mellan aktörerna i innovationssystemet i så kallade
586 entreprenöriella upptäckarprocesser (EDP). För att underlätta ett
587 utåtblickande och interregionalt förhållningssätt till det egna

588 innovationssystemet förordar EU att alla så kallade NUTS 2-regioner ska
589 ha strategier för smart specialisering (RIS3). Dessa kan beskrivas som
590 handlingsplaner för forskning och innovation. För Dalarna är därför
591 samarbetet inom Norra Mellansverige centralt.
592

593 Ett sammanhållet Dalarna

594

595 *I ett sammanhållet Dalarna finns goda och inkluderande livsmiljöer där*
596 *människor utvecklas och bidrar till hållbar utveckling. Det är ett Dalarna*
597 *som upplevs nära – mellan såväl människor som platser, i nära*
598 *samspel med omvärlden. Det är ett inkluderande Dalarna där alla*
599 *människor ges möjlighet att utvecklas och känner att de är en del i*
600 *samhällsutvecklingen.*

601

602 Den sociala dimensionen av hållbarhet i det regionala utvecklingsarbetet
603 handlar om att alla människor, utifrån sina behov och förutsättningar, ges
604 likvärdiga möjligheter att delta i samhällsutvecklingen. Ju fler som känner
605 sig delaktiga, desto mer utveckling kan åstadkommas.

606

Position 2030

- I Dalarna finns diversifierade boendeformer som motverkar segregation och polarisering
- I Dalarna finns goda boendemiljöer och grundläggande service i alla delar av länet
- I Dalarna ges alla barn och unga möjligheter till en bra start i livet
- I Dalarna mår människor bra och känner sig välkomna, trygga och delaktiga
- I Dalarna finns det ett starkt samhällsengagemang

Regionala prioriteringar

- Utveckla en regionalt sammanhållen samhällsplanering som bidrar till goda och inkluderande livs- och boendemiljöer
- Möjliggöra ett varierat bostadsbyggande
- Öka tillgänglighet till service för boende, företag och besökare
- Öka tillgänglighet till vård och omsorg
- Stärka digital infrastruktur och digital delaktighet
- Stärka samhällskontraktet och öka samhörighet och tillit, mellan människor och till samhället
- Möjliggöra en ökad involvering och aktivt medskapande i samhällsutvecklingen
- Öka jämlikhet och jämställdhet
- Ökad samverkan mellan offentlig sektor, näringsliv och civilsamhälle

Uppföljning

- Boendesegregationen har minskat
- Andel unga som upplever att de har ett inflytande i sin kommun ökar
- Andel av hushåll som har tillgång till bredband med mer än 100Mbit/s ska ligga på samma nivå som det nationella bredbandsmålet
- Tillgång till service och tjänster ökar
- Andel som röstat i senaste kommunval ligger över riksgenomsnittet
- Tillit till andra människor ska öka i samtliga grupper i befolkningen¹⁰
- Ökat antal överenskommelser med civilsamhället

607

---

¹⁰ Mäts genom Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor

608 **Goda och inkluderande livsmiljöer**

609 Det är människorna i Dalarna som är regionens främsta resurs – som
610 individer och i organisationer och företag. Människor som upplever sig vara
611 del i ett större sammanhang bidrar till utveckling och förnyelse. Goda
612 livsmiljöer som upplevs trygga och inkluderande är en förutsättning för att
613 människor ska må bra. Olika platser i Dalarna har olika utmaningar och
614 möjligheter, bland annat beroende på om det är platser med växande eller
615 krympande befolkningsunderlag.

616 För att möta de utmaningar Dalarna har, med en ojämn
617 befolkningsutveckling och stora skillnader mellan täta och glesa miljöer,
618 krävs flera förändringar och olika typer av insatser. På en övergripande
619 nivå behövs en ökad insikt om att olika platser i länet samspelar med, och
620 är beroende av varandra. Med utgångspunkt, och som princip för
621 genomförandet, att allt utvecklingsarbete ska vara platsbaserat ska den
622 geografiska sammanhållningen stärkas och olika platsers förutsättningar
623 och resurser tas tillvara.

624 Fysisk planering är ett redskap för att hantera de intressekonflikter som kan
625 uppstå mellan täta och glesa miljöer samt mellan olika intressen som till
626 exempel mellan boende och livsmedelsförsörjning. Platser för människor
627 att mötas på är en viktig del i arbetet för en levande demokrati, och där
628 människor möts kan nya idéer uppstå. För kommunernas fysiska planering
629 finns etablerade arbetssätt, medan den mellankommunala och regionala
630 rumsliga planeringen kräver en utvecklad samordning. De stora
631 processerna som driver samhällsplaneringen, dvs. planeringen av
632 transportsystemet, kollektivtrafiken, bebyggelsesystemet och målpunkter,
633 drivs av olika aktörer och samordningen dem emellan behöver stärkas och
634 bli mer systematisk.

635 **Känsla av närhet och sammanhang**

636 Ett Dalarna som upplevs nära ska möjliggöra för människor och företag att
637 på ett hållbart och resurseffektivt sätt nå varandra, genom en tillgänglig och
638 tillförlitlig transportinfrastruktur, en fungerande kollektivtrafik, en utbyggd
639 digital infrastruktur, och en god bebyggd miljö. Ett Dalarna som upplevs
640 nära karaktäriseras av en hållbar och sammanhållande samhällsplanering,
641 som knyter ihop arbetsmarknadsregioner och studieorter med goda
642 livsmiljöer och tar tillvara platsers möjligheter.
643

644 Tillgång till en snabb och robust digital infrastruktur är en grundförutsättning
645 för att bo och verka i hela Dalarna. Fysiska och digitala mötesplatser gör att
646 vi når både varandra och omvärlden. Utmaningen idag är en ojämn digital
647 infrastruktur men också variationer i digital kompetens, hos såväl individer
648 som organisationer. Att stärka och tillgängliggöra den digitala
649 infrastrukturen och de digitala tjänsterna för hela Dalarnas befolkning är
650 avgörande för den digitala delaktigheten. Snabb och robust
651 internetuppkoppling gör ingen nytta om inte de individer som har tillgång till
652 den kan använda den, oavsett funktionsnedsättning, språklig förmåga eller
653 digital kompetens. Med utbyggd infrastruktur och ökad kompetens hos
654 individer, organisationer och företag ska digitaliseringens möjligheter tas
655 tillvara. Teknikutveckling och digitalisering kan öka tillgängligheten till varor
656 och tjänster och bidra till minskad geografisk betydelse av var man bor och
657 var man arbetar.

658 Människors känsla av sammanhang och delaktighet är centrala delar i det
659 som ibland benämns socialt kapital. Ett högt socialt kapital är som ett kitt
660 som får människor att trivas och vilja bidra till samhällsutvecklingen. En
661 känsla av att vara en del av ett samhälle möjliggör en hög tillit till andra
662 människor. En hög tillit till andra underlättar möten mellan människor,
663 möten där nya idéer kan uppstå och utvecklas. Ett samhälle med gott
664 socialt kapital grundar för ett resilient samhälle, väl rustat att möta
665 förändring och eventuella kriser. För inkludering och stärkt socialt kapital är
666 det viktigt att allas kompetenser och erfarenheter tas tillvara.

667 Att människor kan förenas och arbeta i egna organisationer för sina värden
668 och intressen är en viktig demokratisk och samhällsutvecklande funktion för
669 länet. Civilsamhällets aktörer och verksamheter spelar viktiga roller som
670 demokratiaktörer, samhällsutvecklare och samarbetspartners och bidrar till
671 arbetet att finna nya lösningar för att möta olika samhällsutmaningar. Kultur
672 har värden i sig men är också betydelsefull för samhällsutvecklingen. Kultur
673 får människor att utvecklas och må bra. Uttrycksförmåga och kreativitet
674 stärks när vi upplever, skapar och lär oss nytt. Där människor växer, där
675 utvecklas samhället.

676 **Ökad jämlikhet och jämställdhet**

677 Ojämligheten ökar i Sverige och i Dalarna. Framförallt ökar de ekonomiska
678 klyftorna mellan olika grupper i samhället men även boendesegregationen
679 är en utmaning. Det har också skett en ökad polarisering mellan stad och
680 landsbygd i takt med att allt fler människor bor i städer jämfört med
681 landsbygden och att service och arbetstillfällen försvunnit.

682 Om de socioekonomiska klyftorna blir alltför stora riskerar de att motverka
683 sammanhållning, tillit och trygghet i samhället. Det riskerar i sin tur att
684 försvaga demokratin, exempelvis genom systematiska skillnader i
685 valdeltagande, faktiskt eller upplevt inflytande samt delaktighet och
686 engagemang. På vissa håll i Dalarna finns tecken på ett urholkat
687 samhällskontrakt och ökad kriminalitet. Det behövs ett fortsatt starkt
688 samhällskontrakt där människor känner att de har både rättigheter och
689 skyldigheter, och tar ett gemensamt ansvar för samhällets utveckling.

690 Aktörer behöver i större utsträckning än vad som sker idag, efterfråga
691 kunskaper och åsikter hos de målgrupper och invånare som berörs av olika
692 utvecklingsinsatser. Det ska finnas goda möjligheter att göra sin röst hörd
693 och viktig information ska finnas tillgänglig för alla oavsett kön, ålder,
694 förmågor och bakgrund. Ett sammanhållet Dalarna är ett inkluderande
695 Dalarna där alla människor ges förutsättningar att utvecklas och känna att
696 de är en del i samhällsutvecklingen.

697 Regionalt utvecklingsarbete främjas av jämställdhet; en kultur som inte är
698 diskriminerande möjliggör för alla människor att utvecklas utifrån sina
699 förmågor och låter rätt person vara på rätt plats. Jämställdhet gör att
700 humankapitalet används effektivare, det fördjupar demokratin och ökar den
701 regionala innovationsförmågan. Kvinnor och män i Dalarna ska ha samma
702 förutsättningar att nå inflytande i det regionala utvecklingsarbetet och på
703 likvärdiga villkor få tillgång till de resurser som finns för satsningar på
704 hållbar regional utveckling.

705 Hållbar utveckling kräver förståelse för och kunskap om framtida
706 generationers utmaningar och behov. Unga i Dalarna måste ges möjlighet

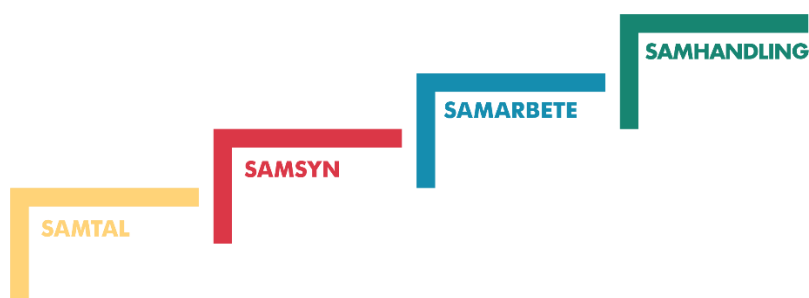
707 att ta en aktiv del i samhällsutvecklingen för att målen i Dalastrategin ska
708 kunna uppnås. Ett ungdomsperspektiv kombinerat med ungas eget
709 perspektiv är nödvändigt. Detta i sin tur leder på sikt till utveckling av
710 demokratin och högre tilltro till demokratiska beslutsstrukturer. På samma
711 sätt ska äldre människor i Dalarna känna att de har goda möjligheter till
712 självbestämmande och självständiga liv. Äldre människors erfarenhet och
713 kompetenser ska tas tillvara och man ska kunna åldras i trygghet.

714 Att stärka sammanhållningen och med det den sociala hållbarheten, är
715 viktigt för Dalarnas utveckling. Ett socialt hållbart samhälle tål påfrestningar,
716 är anpassningsbart och resiliert. Ett starkt socialt kapital får människor att
717 vilja bidra i samhällsutvecklingen och ta ett gemensamt ansvar för hållbar
718 omställning.

719

720 **Samhandling mot 2030 – principer för genomförandet**

721 De utmaningar vi har att hantera är komplexa och hänger ofta samman.
722 Det gör att nya lösningar behöver tas fram och hanteras
723 sektorsövergripande och gemensamt. Ett regionalt ledarskap handlar om
724 att samla kraft tillsammans – samhandling. Genom goda men också
725 utmanande samtal skapar vi delaktighet och engagemang, och det är
726 också så vi bygger samsyn och lägger grund för utvecklad samverkan och
727 samhandling. Konsensus är inte alltid målet men där det behövs lägger vi
728 egna intressen åt sidan och verkar för det gemensamma bästa.

729
730 Samhandling behöver ske inom Dalarna men också utanför länet, med
731 andra aktörer och regioner, i Sverige och andra länder. Ett samordnat
732 påverkansarbete säkerställer att politik på nationell och EU-nivå beaktar
733 utmaningar och tillvaratar möjligheter i vår region.
734 Följande principer, eller förhållningssätt ska vara vägledande i arbetet med
735 Dalastrategin. De ger kraft i förändringsarbetet och tillsammans bidrar de till
736 en stärkt omställningsförmåga.

737 **Vi utövar ett ledarskap som kännetecknas av tillit och möjliggörande**

738 Det regionala ledarskapet ägs inte av en regionalt utvecklingsansvarig
739 aktör, utan av en rad aktörer som kan och ska leda utvecklingsarbetet
740 beroende på område och tillfälle. Det ansvarar för att uppvisa en samlad
741 handlingsförmåga på regional, nationell och internationell nivå. Ledarskapet
742 ska kännetecknas av tillit och möjliggörande. Genom tillit kan
743 handlingsutrymme skapas för olika aktörer att bidra till att gemensamma
744 mål nås. Begreppet tillit handlar inte enbart om mjuka värden, såsom
745 organisationskultur, utan är lika mycket en fråga hur man exempelvis styr
746 och utvärderar.

747 **Vi arbetar kunskapsbaserat, samtidigt som vi har ett utforskande 748 angreppssätt**

749 För att kunna vara i framkant och möta såväl dagens som morgondagens
750 utmaningar behöver vi ha ett tillåtande klimat där vi är öppna för förändring.
751 Det vi gör ska vara grundat i kunskap, och vi tar oss an nya kunskaper,
752 metoder och tekniker. Vi behöver också ha ett utforskande arbetssätt. I
753 arbetet med komplexa samhällsutmaningar vet vi inte alltid vilka idéer,
754 behov och lösningar som är de bästa - vi måste helt enkelt prova oss fram.
755 Utforskande är ett förhållningssätt, men kan även vara konkreta arbetssätt
756 och metoder. Att korsbefrukta olika sakområden kan skapa innovation och
757 utveckling. Test- och demonstrationsmiljöer, innovationslabb och
758 pilotprojekt är viktiga verktyg i sådant arbete.

759 **Vi tar tillvara olika platsers förutsättningar och möjligheter**

760 Dalarna består av en mångfald av landsbygder, samhällen och städer. Alla
761 dessa platser är viktiga och kompletterar varandra. Samtidigt innebär det
762 också att förutsättningarna för utveckling och tillväxt varierar.
763 Utgångspunkten är att utvecklingsarbetet ska vara platsbaserat. Med detta
764 menas att man identifierar lokala problem och resurser, och utifrån dessa
765 utvecklar regionen tvärsektorielt i samarbete med aktörer i regionen. För
766 att ta tillvara och stärka utvecklingskraften i länets alla delar ska platsers
767 olika förutsättningar, funktioner och relationer, såsom exempelvis pendling,
768 service, fysisk och digital infrastruktur, beaktas i allt regionalt
769 utvecklingsarbete. Det handlar bland annat om att strategiskt mobilisera
770 lokala resurser för att skapa utveckling, samtidigt som interaktioner som
771 sträcker sig bortom det lokala och regionala är viktiga krafter för förändring
772 och utveckling.

773 **Vi tar tillvara människors drivkraft, kompetens och**
774 **engagemang**

775 Det regionala utvecklingsarbetet ska vara öppet och
776 inkluderande. Ju fler som känner sig delaktiga i
777 samhällsutvecklingen, desto mer utveckling kan vi
778 åstadkomma. Där olika människor, kunskaper och
779 perspektiv möts uppstår nya idéer. Det finns sju
780 diskrimineringsgrunder som skyddas av lagen, dessa är
781 en självklar bas för det regionala utvecklingsarbetet.
782 Särskilt prioriterat är; Jämställdhet som en
783 grundläggande rättighet men också nödvändigt för länets
784 utveckling. Utrikesfödda bidrar med nya kunskaper och perspektiv och är
785 inte minst viktiga för Dalarnas arbetsmarknad. Ungas kompetens, idéer och
786 förmåga att se samhället med nya ögon är nödvändiga för ett dynamiskt
787 Dalarna.

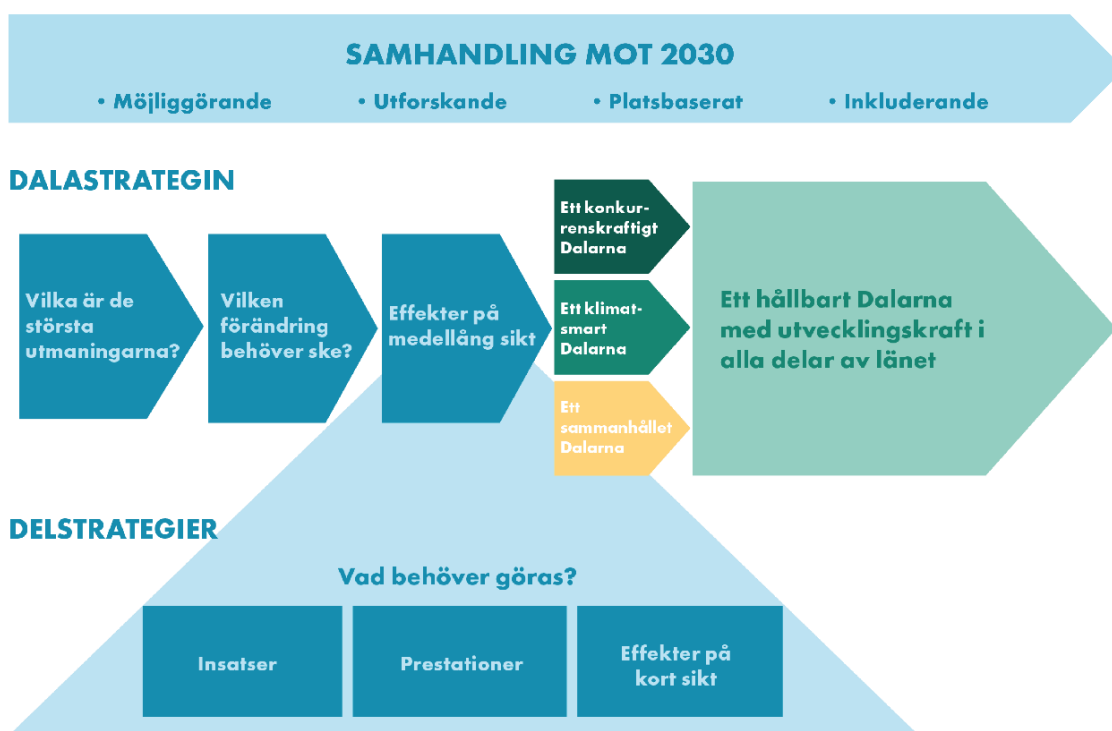
788

Sju diskrimineringsgrunder enligt lag:

- kön
- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder

789 Från ord till handling

790 Dalastrategin är en övergripande och långsiktig strategi som pekar ut en
791 gemensam riktning. För ett kraftfullt genomförande behövs metoder och
792 arbetssätt som säkerställer att det som görs bidrar till måluppfyllelsen. En
793 gemensam förändringslogik, det vill säga ett systematiskt sätt att formulera
794 sambanden mellan utmaningar, målbilder, och insatser, utgör kärnan i detta
795 arbete:

796 *Bilden visar den gemensamma förändringslogiken och illustrerar sambanden mellan*
797 *Dalastrategin och regionala delstrategier som också visas i figur på sidan 6. Dalastrategin*
798 *pekar ut en gemensam riktning, som sedan konkretiseras i delstrategier och*
799 *handlingsplaner. Även projektbeskrivningar har den gemensamma förändringslogiken att*
800 *utgå från.*

801

802 ➤ **Delstrategier.** Innehållet i Dalastrategin vidareutvecklas och konkretiseras i
803 delstrategier och handlingsplaner. Ett önskvärt läge är att dessa utgår från den
804 gemensamma förändringslogiken. Här är uppföljningsbarhet viktig, exempelvis kan
805 delmålen i Dalastrategin kompletteras med ytterligare indikatorer.

806
807 ➤ **Uppföljning och utvärdering.** En princip för
808 genomförandet av Dalastrategin är ett kunskapsbaserat
809 arbetssätt, vilket bland annat innefattar uppföljning,
810 utvärdering och ett kontinuerligt lärande. Analys ger
811 kunskap om utmaningar och omvärld vilket möjliggör för
812 samsyn om var kraft och resurser bör läggas. Med
813 **uppföljning** menas ett kontinuerligt systematiskt arbete
814 med att följa upp vilka insatser som genomförts, hur de
815 genomförts och med vilka resultat. Med **utvärdering**
816 menas en djupgående genomlysning och
817 efterhandsbedömning av en insats eller process.

818 Uppföljning och utvärdering av det regionala
819 utvecklingsarbetet sker utifrån **effektmål** på olika nivåer
820 för att säkerställa att insatser och projekt leder till ökad
821 målpåfyllelse. Även hur principerna för genomförandet
822 efterlevs följs upp, principerna är **processmål**. Region
823 Dalarna har som regionalt utvecklingsansvarig ansvaret
824 för uppföljning och utvärdering.

825 ➤ **Nätverk.** Region Dalarna koordinerar/leder nätverk där
826 regionala aktörer möts, diskuterar och redovisar både gemensamma och enskildas
827 insatser och lärdomar kopplade till Dalastrategin.

828
829 ➤ **Gemensamt lärande.** I ett regionalt utvecklingsarbete som handlar om att hitta nya
830 lösningar, arbeta utforskande och att ibland styra mot okända mål blir det
831 gemensamma lärandet av största vikt. Varje år arrangerar Region Dalarna en
832 konferens, ett Dalating, för uppföljning av utvecklingen i Dalarna – hur går det? -
833 och dialog om arbetet med Dalastrategin – vad som behöver fokuseras på, ändras
834 och utvecklas, samt omvärldsanalys.

835 Enligt förordningen (2017:583) ska den regionala utvecklingsstrategin ses
836 över varje mandatperiod. Långsiktighet och uthållighet måste kombineras
837 med förmåga till anpassning.

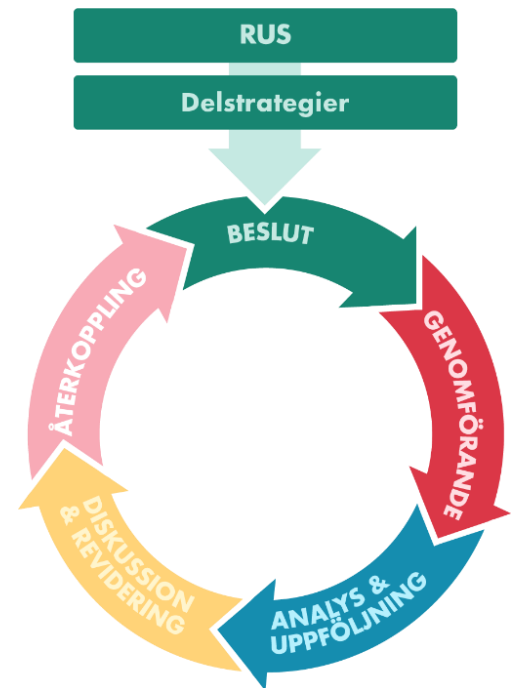
838 Budgetar och verksamhetsplaner, strategier och handlingsprogram, projekt
839 och investeringar, översiktsplaner och insatser hos länets aktörer är alla på
840 ett eller annat sätt en del av regionens utveckling. Utvecklingsstrategin får
841 genomförandekraft om alla utvecklingsaktörer i länet länkar in
842 utvecklingsstrategin i sin ordinarie styrning, samt har den som
843 utgångspunkt när styrdokument beslutas och samverkansinsatser inleds.
844 Även detta är ett mål för genomförandet.

845

846 Bilagor

847 - Nulägesmätning

848

Region Dalarnas uppgift är att göra Dalarna till en ännu bättre plats att leva på. Vi ansvarar för hälso- och sjukvård, tandvård, kollektivtrafik, hjälpmedel, folkhögskolor och arbetar med folkbildning, forskning, folkhälsa och kultur. Vi arbetar också med utvecklingsfrågor inom infrastruktur, näringsliv, arbetsmarknad och miljö.

Tillsammans arbetar vi för ett hälsosamt Dalarna!

Region Dalarna
Box 712
791 29 Falun
Vasagatan 27, Falun

www.regiondalarna.se